

NORDISK SAMARBEID OM UTENRIKS- OG SIKKERHETSPOLITIKK

Forslag overlevert de nordiske utenriksministere på ekstraordinært
nordisk utenriksministermøte,
Oslo 9. februar 2009

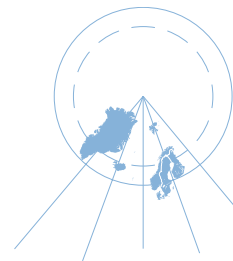
Thorvald Stoltenberg

INNHOLDSFORTEGNELSE

INNLEDNING	5
Fredsbygging	7
Forslag 1. Innsatsenhet for militær og sivil stabilisering.....	7
Luftovervåking	10
Forslag 2. Nordisk samarbeid om luftovervåking over Island.....	10
Havovervåking og arktiske spørsmål	12
Forslag 3. Et nordisk havovervåkingssystem.....	12
Forslag 4. En maritim innsatsenhet.....	15
Forslag 5. Et satellittsystem for overvåking og kommunikasjon.....	17
Forslag 6. Nordisk samarbeid om arktiske spørsmål.....	19
Samfunnssikkerhet	21
Forslag 7. Et kompetansenettverk mot digitale angrep.....	21
Forslag 8. En katastrofe-enhet.....	23
Forslag 9. En etterforskningsenhet for krigsforbrytelser.....	25
Utenriktjenesten	26
Forslag 10. Samarbeid om utenriktjenesten.....	26
Militært samarbeid	28
Forslag 11. Militært samarbeid om transport, sanitet, utdanning, materiell og øvingsfelt.....	28
Forslag 12. En amfibisk enhet.....	32
Solidaritetserklæring	34
Forslag 13. En nordisk solidaritetserklæring.....	34

INNLEDNING

Den 16. juni 2008 ble jeg bedt av de nordiske utenriksministrene om å legge frem forslag til styrking av det nordiske samarbeidet om utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Hver av utenriksministrene oppnevnte to kontaktpersoner: Nanna Hvidt og Hans Hækkerup fra Danmark, Ulla Maria Antilla og Tuomas Forsberg fra Finland, Gudmundur Alfredsson og Krístrún Heimisdóttir fra Island, Julie Christiansen og Henrik Thune fra Norge og Urban Ahlin og Gøran Lennmarker fra Sverige. Kontaktpersonene har gitt meg nyttige bidrag, men jeg alene har ansvaret for de 13 forslagene som her legges frem.

Utenriksdepartementet i Oslo har stilt et sekretariat med to medarbeidere (Elin Marie Hellum og Sverre Jervell) til disposisjon for arbeidet med rapporten.

Arbeidet med rapporten har omfattet flere rundreiser til de nordiske hovedstedene og samtaler med en rekke personer, ikke minst politikere fra regjeringspartier og opposisjon, og med et bredt utvalg fagfolk.

Noen hovedinntrykk har festnet seg:

- I alle nordiske land er det i dag et utbredt ønske om å styrke det nordiske samarbeidet.
- Det er en utbredt oppfatning at de nordiske landene, som følge av sin geografiske nærhet til hverandre, har mange sammenfallende utenriks- og sikkerhetspolitiske interesser, uavhengig av landenes ulike tilknytninger til EU og NATO.
- Det er en utbredt oppfatning at det nordiske området får stadig større geopolitisk og strategisk betydning. Det følger av de nordiske havområdenes rolle som produksjons- og transittområde for olje og gass til europeiske markeder og av utviklingen i Arktis.
- I EU og NATO er det en økende interesse for regionalt samarbeid mellom medlems- og ikke medlemsland.
- I alle de nordiske landene er det vilje til å samarbeide med FN. Det er et utbredt ønske å utvikle det nordiske styrkebidraget til FNs operasjoner med utgangspunkt i aktuelle behov og nordiske lands særlige fortrinn.

- Forsvarssjefene i Finland, Norge og Sverige har nylig utarbeidet en rapport med forslag til hvordan de kan samarbeide for å få størst mulig effekt ut av hver forsvarskrone. Utgangspunktet er at moderne forsvarsteknologi stadig blir mer kostbar. I denne situasjonen blir det vanskeligere for hvert enkelt land å finansiere et moderne forsvar, og det skaper i seg selv behov for et nordisk forsvarssamarbeid. Forsvarssjefenes rapport har vært en støtte i mitt arbeid.
- Nordiske land forvalter i dag store havområder. Med klimaendringene og ismeltingen åpnes det for betydelig aktivitet i disse havområdene, deriblant nye skipsruter over Polhavet til Stillehavet. Dette gjør det interessant med nordisk samarbeid i havområdene og i arktiske strøk.

Med dette som utgangspunkt har jeg utarbeidet 13 konkrete forslag for å styrke det nordiske samarbeidet. Forslagene er utformet med tanke på at alle de nordiske landene kan delta. I flere tilfeller er det likevel naturlig at to eller flere land innleder et samarbeid, og at de øvrige landene slutter seg til når de måtte ønske det.

Oslo, 9. februar 2009

Thoreyald Stoltenberg

FREDSBYGGING

Forslag 1. Innsatsenhet for militær og sivil stabilisering

Det etableres en nordisk innsatsenhet for militær og sivil stabilisering som kan settes inn i stater preget av stor indre uro eller andre kritiske situasjoner som gjør internasjonal innsats ønskelig. Enheten får i oppgave å stabilisere situasjonen og deretter legge forholdene til rette for at de politiske prosessene og staten kan fungere. Enheten skal omfatte både sivilt og militært personell.

FOTO: UN PHOTO 178789

Enheten vil bestå av fire komponenter: en militær komponent, en humanitær komponent, en statsbyggende komponent (politi, dommere, fengselsbetjener, valgobservatører m.m.) og en bistandskomponent.

Det etableres en nordisk innsatsenhet for militær og sivil stabilisering (Nordic Stabilisation Task Force) med sikte på å håndtere noen av de nye sikkerhetsutfordringene som FN og det internasjonale samfunn står overfor. Tidligere var sikkerhetsutfordringene gjerne knyttet til sterke stater som var innstilt på å bruke makt for å fremme sine interesser, på bekostning av svakere nabostater. I den senere tid er oppmerksomheten blitt rettet mot en ny type sikkerhetsutfordring knyttet til skjøre stater med stor indre uro eller kritiske problemer. Det kan være borgerkrig som fører til at statsstrukturer bryter sammen, eller det kan dreie seg om stater der det politiske systemet ikke lenger fungerer tilfredsstillende. Slike situasjoner fører ofte til betydelige lidelser for sivilbefolkningen og kan få store konsekvenser for omgivelsene i form av regional uro og store flyktningestrømmer.

Det internasjonale samfunn har de senere år erfart hvor utfordrende det kan være å håndtere slike situasjoner. Som oftest er det behov for en integrert innsats der både militært personell og humanitære organisasjoner arbeider sammen, som for eksempel i Afghanistan og Irak. I disse landene har vi sett hvor vanskelig det er å få til et fruktbart samspill mellom militære sikkerhetsstyrker og hjelpeorganisasjoner. Ofte er det også dårlig samordning mellom ulike lands innsats.

De militære enhetene i den foreslåtte innsatsenheten vil først og fremst utgjøre en reaksjonsstyrke som, hvis situasjonen tilsier det, rykker inn for å stabilisere situasjonen i et område, slik at den humanitære komponenten kan komme inn. En militær stabilisering bør så raskt som mulig følges opp i form av en koordinert innsats fra politi, juridiske rådgivere, valgobservatører og annen sivil ekspertise som er nødvendig for sivilsamfunnet. I neste omgang bør bistandskomponenten utvikle og støtte mer langsiktige utviklingsprosjekter. Et viktig siktemål med operasjonen må være å få de lokale politiske prosessene og statsapparatet til å fungere. Dette vil også være en viktig del av en «exit»-strategi, det vil si en strategi som gjør det politisk og praktisk mulig å avslutte operasjonen.

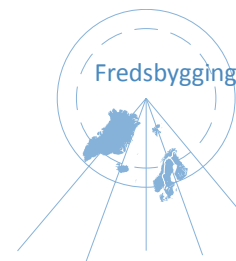
Under arbeidet med forslaget om en innsatsenhet for militær og sivil stabilisering har det vært kontakt med personer i sentrale deler av FN-miljøet i New York. Der ser man et stort behov for å etablere en sivil-militær stabiliseringsenhet. Det blir pekt på at en slik enhet må opparbeide seg en grunnkompetanse og kunne nyttiggjøre seg erfaringer fra tidligere og pågående operasjoner. I tillegg må den benytte seg av lokale ressurspersoner, som kan bidra med kunnskap om de lokale forholdene og gjøre sitt til at enheten ikke overstyrer lokalsamfunnet. Det blir også pekt på at de nordiske landene har vist at de kan håndtere samspillet mellom sivile og militære komponenter bedre enn de fleste andre land. De nordiske landene har dessuten lang erfaring i å samarbeide om internasjonale operasjoner i regi av FN, og burde derfor ha særlige forutsetninger for å bistå FN i et stabiliseringsarbeid.

En nordisk innsatsenhet for militær og sivil stabilisering vil være et bidrag til en større FN-operasjon eller til operasjoner i regi av EU, NATO, AU eller OSSE der det foreligger et FN-mandat. Alt etter behov vil enten hele eller deler av enheten kunne settes inn.

En nordisk innsatsenhet for militær og sivil stabilisering bør settes sammen etter det enkelte oppdrags behov og vil slik sett ikke være en stående enhet. De sivile komponentene vil blant annet bygge på forhåndsførte lister over personer som har den nødvendige sivile kompetanse, og som kan reise på kort varsel.

For å sikre nødvendig treningsstandard og hurtig reaksjonsevne må den militære komponenten være utformet slik at den kan respondere på kort varsel og trekke på militære ressurser som er avsatt til innsats i EU-sammenheng gjennom den nordiske reaksjonsstyrken (Nordic Battle Group) eller til NATOs hurtige reaksjonsstyrke (NATO Response Force).

Innsatsenheten bør ha en fast ledelses- og treningsstab. Denne staben setter sammen de ulike komponentene som skal inngå i det enkelte oppdraget, og sørger for at de på forhånd er best mulig samtrente. For å sikre kompetanse og tillitsskaping på tvers av organisasjoner og kompetanseområder bør staben samles jevnlig til stabsøvelser. I tilknytning til ledelsen bør det også utvikles et analysenettverk som kan sette seg inn i aktuelle kriser og lokale forhold og vurdere

muligheten for å løse krisen gjennom mekling. Et slikt nettverk bør ha utgangspunkt i eksisterende institusjoner.

Den store utfordringen ved oppbygging og bruk av en nordisk innsatsenhet er å sikre et godt samspill mellom de militære og sivile komponentene. Noe av løsningen ligger i en systematisk opplæring i samarbeid og samtenkning. Det er også viktig å utvikle ordninger der praktiske erfaringer fra felten raskt kan tilbakeføres til dem som utdanner og trener personellet i enheten. Det finnes i dag en rekke institusjoner i Norden som har erfaring med denne type opplæring, og som derfor kan gi viktige bidrag til dette arbeidet.

LUFTOVERVÅKING

Dansk jagerfly FOTO: FORSVARETS MEDIESENTER

Forslag 2. Nordisk samarbeid om luftovervåking over Island

De nordiske landene bør ta et ansvar for luftovervåkingen og luftpatruljeringen over Island. I første omgang kan nordiske land sende personell til basen på Keflavik og delta i de faste «Northern Viking»-øvelsene, som

organiseres av islandske myndigheter. I neste omgang kan de ta ansvar for deler av luftpatruljeringen som organiseres av NATO. Et nordisk samarbeid om luftpatruljering vil dermed kunne bli et eksempel på samarbeid mellom NATOs medlemsland og partnerland innenfor Partnerskap for fred-avtalen (PfP). Samarbeidet kan utvikles gjennom tre faser som beskrevet nedenfor.

Island ligger i et område som mest sannsynlig vil bli gjenstand for økende oppmerksomhet. Etter at de amerikanske styrkene i 2006 trakk seg ut av Keflavik-basen etter 55 års militært nærvær, er det oppstått et behov, både på Island og i Norden for øvrig, for bedre overvåking av islandsk luftrom. Samtidig er luftovervåking generelt et felt der de nordiske landene har en egeninteresse i å samarbeide.

Etter den amerikanske tilbaketrekkingen har islandske myndigheter (Icelandic Defence Agency) hatt ansvaret for driften av anleggene på Keflavik-basen og radarkjeden for luftovervåking. Island har fått praktisk bistand fra Danmark og Norge under opplæringen av islandsk personell som kan betjene anleggene.

Videre er det utviklet et opplegg for regelmessig luftpatruljering over Island i regi av NATO. Opplegget innebærer at fly fra NATO-land tjenestegjør på Island i en kortere periode, vanligvis 3–4 uker, fire ganger i året. I praksis skjer dette ved at landene som tilbyr seg å dekke en periode («slot»), inngår en avtale med islandske myndigheter om tekniske, økonomiske og praktiske spørsmål.

Island skal i 2009 ta imot kampfly fra Danmark, Spania og USA. Tyskland og USA har bekreftet at de vil stille med fly i 2010. Canada, Italia og Polen er blant landene som også skal være interessert i å delta i luftpatruljeringen. Det legges samtidig opp til at den periodiske tilstedeværelsen av kampfly på Keflavik basen kuttes fra fire til tre perioder i året. Forsvarsøvelsen «Northern Viking», som ledes av Island, vil sannsynligvis gjennomføres i 2010.

De finske, norske og svenske forsvarssjefene har i en felles rapport tatt initiativ til å styrke samarbeidet mellom de nordiske landene om luftovervåking. På kort sikt anbefaler de at Finland og Sverige inngår avtale om datautveksling med NATOs luftovervåkingssystem. Denne prosessen er allerede igangsatt og vil gi de nordiske landene mulighet til å etablere et felles og løpende oppdatert bilde av situasjonen i nordisk luftrom. Videre foreslår forsvarssjefene at det på lengre sikt innledes et samarbeid om felles infrastruktur for luftovervåking (varslingsradarer, kommando og kontroll m.m.). Et slikt samarbeid vil, som forsvarssjefene vektlegger i sin rapport, kunne gi betydelige økonomiske besparelser gjennom reduserte behov for investeringer og lavere driftsutgifter.

Rent teknisk er et nordisk samarbeid om luftovervåking over Island uproblematisk, og vil kunne iverksettes på kort varsel så snart det foreligger et politisk vedtak. Dersom de nordiske landene beslutter å påta seg oppgaver innenfor luftovervåkingen over Island, vil dette bli et praktisk eksempel på samarbeid innenfor Partnerskap for fred-avtalen.

Et nordisk samarbeidsopplegg, som skissert foran, kan deles inn i tre faser:

- I første fase etableres det felles luftovervåking, som foreslått i rapporten fra forsvarssjefene.
- I andre fase sendes nordisk personell til Keflavik basen, enten som ledd i den faste øvelsen «Northern Viking» eller på mer permanent basis. Luftovervåking utgjør en viktig del av «Northern Viking», og nordisk deltakelse i denne øvelsen vil være en naturlig del av samarbeidsopplegget som er avtalt mellom NATO-land og partnerland.
- I tredje fase (fra 2010) tar de nordiske landene ansvar for å dekke en periode («slot») i det eksisterende luftpatruljeringsopplegget over Island.

Nordisk luftovervåking over Island, underlagt islandske myndigheter, vil kunne bli et viktig steg på veien mot et praktisk nordisk samarbeid om overvåking og håndhevelse av jurisdiksjon i de nordiske områder i sin alminnelighet.

Forslaget om nordisk samarbeid om luftovervåking over Island vil være relevant for de påfølgende forslagene om havovervåking (forslag 3) og utbygging av et nordisk satellittsystem (forslag 5).

Forslagene om luftovervåking over Island, et nordisk havovervåkingssystem og et nordisk satellittsystem kan bli et viktig steg i retning av at nordiske land sammen tar ansvar for overvåking av nordisk luftrom og nordiske havområder.

HAVOVERVÅKING OG ARKTISKE SPØRSMÅL

Baltic Watch/Barents Watch ILLUSTRASJON: SINTEF

Forslag 3. Et nordisk havovervåkingssystem

Det etableres et nordisk system for overvåking og varsling i de nordiske havområdene. Systemet skal som utgangspunkt være sivilt og rettet mot overvåking av havmiljø, forurensning og sivil trafikk. Dette er oppgaver som kun i mindre grad dekkes av eksisterende militære havovervåkingssystemer. Et nordisk system for

havovervåking kan bygges på to pilarer, én for overvåking av Østersjøen («BalticWatch») og én for overvåking av det nordlige Atlanterhavet, deler av Polhavet og Barentshavet («BarentsWatch»), med et felles overordnet system.

De nordiske landene forvalter store havområder. Med klimaendringene og ismeltingen vil disse havområdene bli enda større. Klimaendringene vil også kunne medføre økt aktivitet i de nordlige havområdene, særlig gjennom olje- og gassproduksjon, og åpne opp for nye skipsruter mellom Europa og Stillehavet via arktiske farvann.

For en effektiv forvaltning av disse områdene forutsettes det at vi har oversikt, helst i sanntid, over det som skjer i havet og på havoverflaten. Dette vil kreve utvikling og samordning av ulike sektorsystemer.

Dagens nordiske systemer for overvåking og varsling til havs har klare begrensninger. Ansvaret for overvåking av havet og havmiljøet er fordelt på flere nasjonale institusjoner, og det kan være vanskelig å skaffe seg et helhetlig situasjonsbilde når det inntreffer en hendelse. Dette skyldes ikke bare ulik praksis for informasjonsdeling og praktiske begrensninger i datasystemene nasjonalt, men også mangelfull informasjonsutveksling og samkjøring mellom de nordiske landene, særlig på den sivile siden.

Moderne datateknologi gjør det mulig å utvikle integrerte systemer for havovervåking ved å knytte sammen eksisterende systemer, både nasjonale og flernasjonale. På den måten kan man i prinsippet, uansett hvor man befinner seg, hente opp på en og samme skjerm all relevant

informasjon man har godkjent adgang til.

Det vil gi store fordeler dersom utviklingen av slike integrerte systemer finner sted innenfor en nordisk ramme. Vi vil da lettere kunne få et helhetlig bilde av situasjonen både i Østersjøen og i det nordlige Atlanterhavet. Dette kan igjen sikre en mer effektiv utnyttelse av begrensede nordiske ressurser og gjøre de nordiske landene bedre i stand til å utvikle nye kapasiteter, for eksempel et effektivt nordisk satellittsystem (se forslag 5).

Et nordisk system må utvikles slik at vi lett kan utveksle informasjon med andre land. Det vil være behov for løpende informasjonsutveksling med Russland om Barentshavet og Østersjøen, med de øvrige landene rundt Østersjøen og med Canada og USA om det nordlige Atlanterhavet. I dag finnes det etablerte ordninger for informasjonsutveksling mellom Russland, Norge og Island som sikrer kontinuerlig overvåking av oljetankere i trafikk mellom Murmansk og USA via norskekysten og islandske farvann. Det utveksles også informasjon via «North Atlantic Coast Guard Forum», særlig om søk og redning. Her deltar Canada, Danmark, Island, Norge og USA.

I de nordiske landene spiller forsvaret en viktig rolle i overvåkingen av havområdene. De nasjonale forsvarsmyndighetene rår over effektive systemer, men disse er i mindre grad rettet mot de nye utfordringene knyttet til forvaltningen av miljø og ressurser. De militære systemene fanger likevel opp mye informasjon som er relevant for den sivile havovervåkingen, og et nordisk havovervåkingssystem vil derfor fungere effektivt først når det er samkjørt med, og kan utveksle data med, de militære systemene.

EU er opptatt av å fremme en helhetlig forvaltning av sårbare havområder. Det forutsetter at man har oversikt over det som skjer på og under havoverflaten. EU er også opptatt av å få på plass ordninger som gjør det lettere å kontrollere Schengens yttergrense i de nordlige havområdene.

I EU arbeides det for tiden med en skisse der de enkelte landene utvikler sine egne systemer for havovervåking før det utvikles regionale systemer som kan knyttes sammen i et større europeisk system. Et tverrsektorielt og grenseoverskridende nordisk samarbeid om havovervåking vil passe inn i EUs langsiktige visjoner på området, og et integrert nordisk system vil kunne bli et pionerprosjekt i europeisk og global sammenheng. Det vil også muliggjøre europeisk finansiering.

På den militære siden har Finland og Sverige siden 2006 hatt et felles system for overvåking av Østersjøen og utveksling av situasjonsbilder. Det foreligger planer om å utvikle dette til et system for militær overvåking av hele Østersjøen der også de baltiske landene, Polen og Tyskland deltar. Også Danmark og Norge er invitert til å delta i et slikt opplegg. Videre har Finland og Sverige sammen utviklet et avansert system for trafikkovervåking i Østersjøen. Det har ved

flere anledninger vært drøftet om det skal utvikles et integrert system for totalovervåking av dette havområdet der også miljø og ressurser er innbefattet, men det er ennå ikke truffet noen beslutning om dette.

Danmark, Island og Norge har innenfor rammen av NATO et effektivt militært havovervåkingssystem som produserer felles situasjonsbilder. I 2008 ble det vedtatt å utvikle dette til et nytt og mer effektivt system. Dette arbeidet er allerede igangsatt og vil kunne få betydning for et nordisk havovervåkingssystem.

Det pågår for tiden et større prosjekt for å utvikle et sivilt system for totalovervåking av de norske områdene i Barentshavet og Norskehavet. Rapporten fra forprosjektet («i-Nord») ble overlevert til norske myndigheter 5. februar og inneholder forslag til hvordan de ulike norske sektorsystemene kan bindes sammen. Systemet, kalt «BarentsWatch», tenkes utviklet i perioden 2009–2016 og vil bli utformet slik at det kan integreres med systemer i andre nordiske land og utveksle relevant informasjon med Canada, Russland og USA.

Det er viktig at det treffes en prinsippbeslutning om et sivilt havovervåkingssystem for Norden før det etableres integrerte systemer i de enkelte nordiske landene. På den måten kan det utformes nasjonale ordninger som kan innpasses i bredere nordiske løsninger. Dersom vi får en slik prinsippbeslutning, vil det være naturlig at norske myndigheter alt våren 2009 inviterer Danmark og Island med som partnere i «BarentsWatch». På den måten vil danske og islandske interesser og hensyn kunne innpasses i den videre utviklingen av systemet. Det vil også være naturlig at danske, finske, norske og svenske fagmyndigheter holder nær kontakt, slik at utbyggingen av et integrert havovervåkingssystem for Østersjøen («BalticWatch») kan foregå med samme system som «BarentsWatch» (Nord-Atlanteren, Barentshavet og Polhavet).

Dette forslaget bør ses i sammenheng med forslagene om en nordisk maritim innsatsenhet (forslag 4), et nordisk satellittsystem (forslag 5) og en nordisk amfibisk enhet (forslag 12).

Forslag 4. En maritim innsatsenhet

Når et nordisk system for havovervåking er på plass, bør det etableres en nordisk maritim innsatsenhet bestående av elementer fra de nordiske landenes kystvakter og redningstjenester. Enheten bør patruljere jevnlig i de nordiske havområdene og ha søk og redning som et viktig ansvarsområde.

* * * *

Et felles havovervåkingssystem vil åpne for at det etableres et felles ledelsesapparat for søk og redning som kan trekke på ressurser fra flere nordiske land. Det er derfor naturlig å foreslå at det i neste omgang etableres en nordisk maritim innsatsenhet som kan settes inn både i Østersjøen og i havområdene i nord.

De nordiske landene, særlig Danmark/Grønland, Island og Norge, overvåker og forvalter enorme havområder. Det er i dag mangel på fartøyer som kan overvåke områdene og settes inn ved behov. Dette problemet vil bli enda mer merkbart når det åpnes for skipstrafikk mellom Atlanterhavet og Stillehavet via Polhavet. Slik trafikk gjennom arktiske farvann, særlig i mørketiden, vil innebære store utfordringer i årene som kommer, både fordi søk- og redningssystemene i disse områdene er svært mangelfulle, og fordi det kan bli økt behov for assistanse ved ulykker eller dersom skip fryser inne.

Det bør derfor etableres et felles ledelsesapparat for nordiske kystvakter og redningstjenester. Et slikt apparat vil kunne lede en felles nordisk innsats i Østersjøen eller Barentshavet ved å samordne og styre enheter som befinner seg i det aktuelle området.

En nordisk maritim innsatsenhet bør ha kunnskap om arktiske områder og besitte ressurser som er egnet for bruk i disse områdene. Innsats i arktiske strøk vil ofte forutsette isbryterkapasitet, blant annet med tanke på at skip kan fryse fast i isen. Nordiske land bør derfor gå sammen om å utvikle en isbryterkapasitet for arktiske farvann. I dag har Canada, Russland og USA slik kapasitet, men ingen av de nordiske landene. Finland og Sverige har isbryterkapasitet i Østersjøen.

Det er kostbart å utvikle isbryterkapasitet for arktiske forhold. Det er derfor naturlig å vurdere en nordisk isbryter som kan fungere også som forskningsfartøy, slepefartøy m.m. Før vi får bygd et slikt flerbruksfartøy, bør et nordisk beredskapsopplegg i Arktis bygge på avtaler om disponering av finsk, russisk og svensk isbryterkapasitet.

For å kunne operere effektivt sammen ved hendelser er det viktig at aktuelle kystvakt- og redningsressurser jevnlig øver sammen. Dette kan for eksempel gjøres ved å organisere felles patruljering i Østersjøen eller Barentshavet.

Forslag 5. Et satellittsystem for overvåking og kommunikasjon

Som et ledd i utviklingen av det nordiske havovervåkingssystemet etableres det et nordisk satellittsystem i polar bane innen år 2020. Et slikt satellittsystem vil kunne gi et hyppig oppdatert sanntidsbilde av situasjonen i havområdene, noe som er en forutsetning for en effektiv havovervåking og håndtering av kriser.

* * * *

Et effektivt og moderne havovervåkingssystem forutsetter bruk av satellitt-tjenester for kommunikasjon og observasjon. Bildedata fra satellitter er viktig for en kontinuerlig overvåking av havområdene, og med satellitter utstyrt med radar kan man sikre tilgang til informasjon fra havoverflaten, uavhengig av vær og lysforhold. Et satellittsystem vil kunne bli et viktig verktøy for kommunikasjon mellom de ulike aktørene og komponentene i et nordisk havovervåkingssystem.

Satellitt er dessuten den eneste kommunikasjonsløsningen som vil kunne være tilgjengelig i alle de nordiske havområdene 24 timer i døgnet. Under kriser vil det være behov for satellitt-tjenester både for tale, dataoverføring og video. 24-timers tilgjengelighet er en forutsetning dersom vi skal ha en slagkraftig og pålitelig organisering av krisehåndteringen i disse områdene.

Et satellittbasert system i nord som både observerer og sikrer kommunikasjon, kan bli et viktig element i forvaltningen av økosystemene og fiskeriene i havområdene. Det vil også være viktig for å kunne følge skipstrafikken, deriblant den fremtidige skipstrafikken over Polhavet. For oljeindustrien til havs vil et satellittsystem først og fremst være viktig som kommunikasjonskanal.

For å møte et slikt behov for satellitt-tjenester kan de nordiske landene enten kjøpe tjenester fra utenlandske leverandører eller utvikle sine egne nasjonale eller nordiske satellittsystemer.

I dag kjøper de nordiske landene satellitt-tjenester for havovervåking, både kommunikasjons-tjenester og tjenester basert på bruk av bildedata. Satellittbildene brukes blant annet til å registrere fartøy, oljeutslipp, algeoppblomstring og isforhold samt til å skaffe informasjon om oseanografiske og meteorologiske forhold. Tjenestene kjøpes av nordamerikanske og europeiske leverandører, blant annet det europeiske sjøsikkerhetsbyrået EMSA og den europeiske romorganisasjonen ESA.

Det er gode argumenter for å utvikle egne nordiske satellittløsninger. De nordiske landene kjøper i dag primært kommunikasjonstjenester fra satellitter i stasjonær bane rundt ekvator. Slike satellitter gir ikke en tilfredsstillende dekning nord for 71 grader nord. Denne utfordringen vil bli enda større når den kommersielle skipstrafikken over Polhavet starter.

Det er også økonomiske argumenter for å utvikle egne nordiske satellittsystemer. I dag kjøper en rekke ulike nordiske institusjoner de samme bildetjenestene fra samme leverandør. Med et stadig økende forbruk av satellitt-tjenester vil vi nå et punkt der det kan lønne seg å utvikle egne tjenester. Behovet for overvåkings- og kommunikasjonsdata i forsvaret i de nordiske landene burde ytterligere bidra til å gjøre et nordisk satellittopplegg politisk og økonomisk attraktivt.

Et nordisk satellittprosjekt basert på en høyelliptisk bane med eksempelvis tre satellitter må dekke området fra rundt 52 grader nord til Nordpolen (90 grader nord). Dette vil være et kostbart system, og det vil neppe kunne realiseres før nærmere år 2020. Men skal vi få etablert en nordisk satellittordning en gang i fremtiden, er det viktig å få en politisk prinsippbeslutning om dette før de enkelte nordiske landene har kommet for langt med sine nasjonale opplegg.

Forslag 6. Nordisk samarbeid om arktiske spørsmål

De nordiske landene, som alle er med i Arktisk råd, bør utvikle et mer praktisk rettet samarbeid om arktiske spørsmål. Naturlige samarbeidsområder her vil være miljø, klima, sikkerhet og redning.

* * * *

Det arktiske området er en indikator for de globale klimaendringene. Den pågående ismeltingen får store følger for aktiviteten i området og innebærer at naturressursene, ikke minst energiressursene, blir lettere tilgjengelige, med de følger dette kan få for det sårbare havmiljøet i nord. Temperaturendringene kan også føre til at de rike fiskebestandene får nye vandringsveier. Samtidig endres mye av det tradisjonelle livsgrunnlaget for deler av den arktiske befolkningen.

Ismeltingen fører dessuten til at det åpner seg nye transportveier mellom Stillehavet og Atlanterhavet. Det gjelder både Nordøstpassasjen og Nordvestpassasjen, på sikt også ruten over Polhavet. Det antas at de første handelsskipene vil kunne velge en rute over Polhavet allerede i 2009/2010. Dette vil skape en rekke nye utfordringer når det gjelder redningstjeneste, sikkerhet og miljø, ikke minst i mørketiden.

Det økende fokuset på Arktis kan få geopolitiske konsekvenser ved at de nordlige havområdene potensielt sett kan bli en viktig energikilde for Europa. Områdene rundt Norden kan dermed bli viktige transittområder for skip og petroleum.

En slik utvikling medfører ansvar, og det skaper igjen et behov for nordisk samarbeid om Arktis. Det gjelder ikke bare landene som grenser til det arktiske området, men alle de fem nordiske landene i egenskap av medlem av Arktisk råd.

En aktiv politikk i Arktis betinger at vi har god oversikt over det som skjer i dette området. Et nordisk havovervåkingssystem vil være viktig i så måte. Et nordisk satellittsystem og et nordisk

¹ Forslag 6 om arktiske spørsmål har en noe annen form enn de øvrige forslagene i rapporten. Flere elementer som vil være relevante for et nordisk arktisk samarbeid, fremlegges som egne forslag i rapporten. Det gjelder overvåking av de arktiske områdene, et system for havovervåking, et satellittsystem samt nye instrumenter for å kunne operere i arktiske farvann, herunder en nordisk maritim innsatsenhet og en nordisk amfibisk enhet.

samarbeid om luftovervåking over Island vil også kunne bidra til å sikre oversikt og bedre kommunikasjon. En nordisk maritim enhet med søk- og redningskompetanse og isbryterkapasitet (forslag 4) vil være et viktig instrument for å kunne håndtere eventuelle hendelser i området. Det samme gjelder forslaget om en nordisk amfibisk enhet (forslag 12), men det forutsetter at en slik enhet opparbeider seg en arktisk kompetanse.

De nordiske landene deltar i Arktisk råd sammen med Canada, Russland og USA og vil her kunne spille en viktig rolle i spørsmål som knytter seg til klimautviklingen generelt og forholdet mellom ressursutnyttning og miljø spesielt. De nordiske landene vil også kunne utvikle konkrete samarbeidstiltak til oppfølging av rådets anbefaling om å styrke samarbeidet om søk og redning. Et slikt samarbeidstiltak kan utbygges til å omfatte Canada, Russland og USA.

SAMFUNNSSIKKERHET

Forslag 7. Et kompetansenettverk mot digitale angrep

Det etableres et nordisk kompetansenettverk til forsvar mot digitale angrep mot det nordiske området. Hovedoppgaven blir å utveksle erfaringer og samkjøre de nasjonale innsatsene samt å gi råd til nordiske land som er i ferd med å bygge opp kapasitet på feltet. På lengre sikt kan dette kompetansenettverket videreutvikle og samordne varslingen av digitale trusler mot det nordiske området.

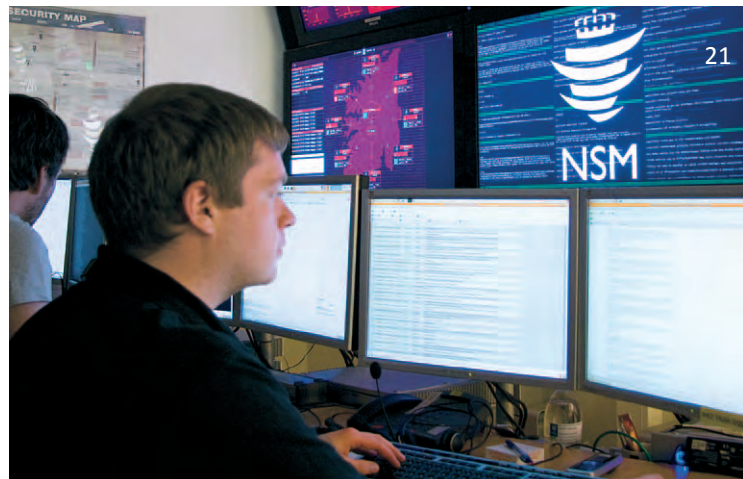

FOTO: MARIT SYLSTAD, NASJONAL SIKKERHETSMYNDIGHET/NORCERT

Etter hvert som et samfunn blir mer avhengig av informasjonsteknologi, øker mulighetene for at fiendtlige aktører kan lamme vitale tjenester og funksjoner. Digitale angrep kan gjennomføres blant annet ved å spre virus, overbelaste nettsteder eller overta kontrollen over datamaskiner. Angrepene kan føre til bortfall av eller forstyrrelser på Internett. Kommunikasjonssystemer, alt fra mobiltelefoner til kringkasting, kan bli satt ut av funksjon. I tillegg kan samfunnets strømforsyning stoppe opp og jernbane og flytrafikk bli lammet. Digitale angrep kan også føre til at handel og nettbanker forstyrres, og at nettsteder for informasjon til publikum blir utilgjengelige. I tillegg kan slike angrep benyttes til å hente ut sensitiv informasjon og til å oppnå økonomisk vinning.

Datasikkerhet i et samfunnsperspektiv handler derfor om å være forberedt på, oppdage og håndtere angrep som kan føre til forstyrrelser i samfunnskritisk infrastruktur og viktige sektorer, som forsvar, flytrafikk, togtrafikk, energi, telefoni og finans.

Dagens trusselbilde innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi er både komplekst og uforutsigbart, og det er vanskelig å forutsi hvem som kan utgjøre en trussel, hvilke metoder som vil bli brukt, og hva hensikten er. Angriperne kan være fremmede stater, terrororganisasjoner, organiserte kriminelle eller enkeltpersoner.

Det er flere eksempler på at land er blitt utsatt for digitale angrep. I 2007 ble Estlands sivile infrastruktur utsatt for et omfattende angrep, og i 2008 ble det brukt «digitale våpen» i

forbindelse med konflikten i Georgia. Flere land utvikler i dag kompetanse til å gjennomføre digitale angrep mot andre land.

Opplegg mot digitale angrep bør inngå i et moderne forsvar av et land. Derfor etablerer nordiske land egne organer med ansvar for å oppdage og avverge uønsket aktivitet rettet mot vitale datanettverk. Det er likevel i ulik grad etablert evne til å analysere og svare på alvorlige digitale trusler, og det mangler et systematisk nordisk samarbeid på dette området. Det er heller ikke etablert en sikker kommunikasjonsløsning mellom de nordiske landene, og dermed er det vanskelig å utveksle sensitiv informasjon raskt mellom landene.

Digitale angrep kan eskalere og spre seg raskt, og tidsaspektet er derfor viktig. For at de nordiske landene skal kunne møte en digital trussel på en samordnet og effektiv måte, må landene på forhånd ha utviklet et system for nordisk informasjonsdeling og sikker kommunikasjon.

I arbeidet med å bygge opp nasjonale forsvarssystemer og håndtere digitale utfordringer har de nordiske landene mye å hente på å utveksle erfaringer, dele informasjon og samarbeide om analyser på tvers av landegrensene i Norden. Et slikt samarbeid kan omfatte vurdering av tekniske løsninger, utveksling av digitale trusselvurderinger, analyser av angrepsteknikker, sårbarhetsinformasjon knyttet til felles kritisk infrastruktur og informasjon om særlige beredskapstiltak.

Et samarbeid om defensive tiltak mot digitale angrep vil også berøre evnen til offensive tiltak. Et samarbeid om digitalt forsvar vil derfor regnes som sensitivt og trenge modning. Det vil likevel være aktuelt å samarbeide på en rekke områder alt i dag, for eksempel ved informasjonsutveksling og utforming av defensive tiltak basert på et nettverk av eksisterende institusjoner.

Det finnes et gryende internasjonalt samarbeid om digital sikkerhet. Etableringen av NATOs «Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence» i Estland er ett av flere eksempler. Et nordisk nettverk vil, i tillegg til å bedre de nordiske landenes beredskaps- og håndteringsevne og det operasjonelle samarbeidet landene imellom, styrke det nordiske bidraget til eksisterende internasjonale samarbeidsordninger og andre lands krisehåndtering.

Forslag 8. En katastrofe-enhet

Det etableres en nordisk katastrofe-enhet med tanke på større katastrofer og ulykker i Norden og andre land. Enhetens hovedoppgave vil være å legge til rette for en samordnet nordisk innsats ved behov. Enheten vil holde oversikt over tilgjengelig materiell og personell og etablere nettverk mellom de mange offentlige og private organisasjonene som er aktive på dette feltet.

Enheten vil utvikle nordiske grupper/lag for å dekke spesielle behov, blant annet innenfor avansert søk og redning.

* * * *

De nordiske landene har, gjennom offentlige organer og frivillige organisasjoner, godt utbygde nasjonale systemer for håndtering av katastrofer og ulykker. Ved større katastrofer er det likevel grenser for hva de enkelte lands myndigheter kan håndtere, og på visse områder er de nasjonale ressursene begrenset. Utstyr kan dessuten være svært kostbart i anskaffelse, særlig for et land alene.

Det bør derfor etableres en nordisk katastrofe-enhet med oppgave å styrke og komplettere dagens nasjonale beredskapsopplegg. Det bør ikke opprettes en ny institusjon for dette. Enheten bør bygge på eksisterende etater og fungere som et samordnende organ.

Enheten vil skaffe oversikt over tilgjengelig materiell og ressurser, bygge nettverk mellom offentlige og private aktører, vurdere innkjøp/leie av felles beredskapsutstyr og vurdere behovet for felles øvelser og utdanning. Med dette som utgangspunkt skal den kunne sette sammen og stille med en større regional innsats ved ulykker og katastrofer, både i Norden og i andre land.

Enheten må basere sin virksomhet på, og gi en konkret merverdi til, gjeldende bilaterale og internasjonale avtaler, for eksempel rammeavtalen om nordisk samarbeid om redningstjenesten, NORDRED.

Videre bør enheten vurdere tiltak som styrker beredskapen og håndteringsevnen innenfor flere områder, som naturkatastrofer, redningstjeneste til sjøs, søk og redning og CBRN (kjemiske, biologiske, radiologiske og kjernefysiske midler).

Det kan også bli behov for å utvikle spesialiserte nordiske grupper/lag som kan bistå de nordiske myndighetene i store og avanserte operasjoner, eller som kan dekke spesielle behov som de enkelte landene ikke klarer å håndtere alene. På grunnlag av eksisterende kapasiteter kan det for eksempel utvikles egne nordiske lag for søk og redning som kan settes inn ved større hendelser der mennesker er savnet eller må reddes ut av bygninger eller transportmidler. Lagene må besitte en unik kompetanse, som skredekspertise, og ha tilgang til tekniske ressurser, som spesialiserte kameraer, lytte- og navigasjonsutstyr og søkehunder.

I tillegg til å bistå nordiske myndigheter på anmodning kan slike søk- og redningslag ofte være aktuelle i internasjonal sammenheng. Lagene vil dermed kunne bli et regionalt bidrag til sivil krisehåndtering i regi av FN, EU eller NATO.

Forslag 9.

En etterforskningsenhet for krigsforbrytelser

Det etableres en etterforskningsenhet som kan samordne nordisk etterforskning av folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser begått av personer som oppholder seg i de nordiske landene.

* * * *

Alle de nordiske landene står overfor utfordringer knyttet til at det i Norden lever personer som er mistenkt for å ha begått krigsforbrytelser. Norge har fått sin første straffesak knyttet til konflikten i det tidligere Jugoslavia. Danmark har blant annet gjennomført en omfattende etterforskning mot en mann mistenkt for delaktighet i folkemordet i Rwanda i 1994, og har hatt saker forbundet med forbrytelser i Afghanistan, det tidligere Jugoslavia og Midtøsten. Det er ingen grunn til å tro at antallet slike saker vil bli mindre i årene fremover.

Etterforskningen i slike saker er vanskelig. Begivenhetene ligger gjerne flere år tilbake i tid, de geografiske avstandene er store, og vitneavhør kan være vanskelige på grunn av språkproblemer, kulturforskjeller og vitners frykt for represalier. Hver for seg har de nordiske landene liten erfaring med slike saker, og det ligger i sakenes natur at etterforskningen krever et utstrakt internasjonalt samarbeid med bistand fra mange land.

Danmark opprettet en spesialenhet for slike saker i 2002, og siden har Norge og Sverige fulgt etter. I Finland er en egen statsadvokat ansvarlig for feltet. Det er samarbeid mellom de nordiske landene i enkeltsaker, men det eksisterer ikke noe formalisert samarbeid.

En nordisk arbeidsgruppe avla nylig en rapport til de nordiske justisministrene om et utvidet nordisk påtalesamarbeid. Gruppen viste til behovet for å utvikle kontakten mellom påtalemyndighetene, men påpekte samtidig at det er en viss tilbakeholdenhet mot å overføre nasjonal myndighet på området. Dette problemet oppstår ikke ved et etterforsknings samarbeid.

Fordelene ved et utstrakt samarbeid i så vanskelige og ressurskrevende saker som krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og folkemord er åpenbare. Disse sakene utgjør en særegen og ny utfordring innen Norden, og det er behov for en mer slagkraftig nordisk innsats. Både etterforskningen og den rettslige ekspertisen innenfor internasjonal humanitær rett og strafferett vil derfor dra fordel av en utveksling av ressurser og ekspertise.

UTENRIKSTJENESTEN

Det nordiske ambassadekomplekset i Berlin FOTO: RÜDIGER ALMS

Forslag 10. Samarbeid om utenriktjenesten

I land og områder der de nordiske landene ikke har ambassader eller generalkonsulater, kan landene drive felles stasjoner.

De nordiske landene har interesser i land og områder der ingen av dem i dag har ambassader eller generalkonsulater. Sentral-Asia er et godt eksempel på et område som har stor betydning, men der alle de nordiske landene er underrepresentert. Uro og sikkerhetspolitiske problemer i dette området får konsekvenser også for de nordiske landene, og vi har derfor behov for å kunne følge med på utviklingen og holde løpende kontakt med myndigheter, næringsliv og andre. – Samtidig er det kostbart å opprette og drive utenriksstasjoner. Dagens krav til sikkerhet for personalet har dessuten ført til en betydelig utgiftsøkning mange steder. Ved å samarbeide kan de nordiske landene likevel være representert i flere land enn i dag.

Foreløpig er Berlin det eneste eksemplet der alle de fem nordiske ambassadene er lokalisert på et felles område med sambruk og felles drift av bygningsmessige og tekniske tjenester. I andre land er to eller flere nordiske ambassader samlokalisert, og andre er under vurdering.

De nordiske landene bør kunne videreføre samarbeidet med sikte på å etablere helt eller delvis felles nordiske utenriksstasjoner. I land der et eller flere nordiske land allerede har opprettet stasjoner, bør det åpnes for at representanter også fra de andre nordiske landene kan tjenestegjøre. Der ingen av landene er representert, kan nye stasjoner opprettes og drives i fellesskap med medarbeidere fra de landene som måtte ønske det. Instruksjonsmyndigheten i faglige og politiske spørsmål må ligge hos det landet som den enkelte medarbeideren representerer. Administrative spørsmål må avklares på forhånd, blant annet i årlige budsjettmøter, og det daglige ansvaret for slike saker må ligge hos stasjonssjefen.

Felles nordiske utenriksstasjoner kan åpne for økt samarbeid om kurs og opplæring i utenriks-tjenesten. Dette vil i sin tur kunne styrke kvaliteten i tjenesten.

Felles ambassader har vært drøftet også i EU. Blant annet hadde forslaget til Lisboa-traktat et punkt om felles representasjoner i tredjeland med medarbeidere fra medlemslandene, Rådssekretariatet og Kommisjonen. Hittil har de stedlige EU-ambassadørene bare representert Kommisjonen. EU-ambassader som representerer medlemslandene, vil kunne gjøre det vanskeligere å etablere felles nordiske utenriksstasjoner.

MILITÆRT SAMARBEID

Det finsk-svenske amfibiesamarbeidet
FOTO: FÖRSVARSMAKTEN/FINNISH DEFENCE FORCES

Forslag 11. Militært samarbeid om transport, sanitet, utdanning, materiell og øvingsfelt

De nordiske landene bør styrke det militære samarbeidet om transport, sanitet, utdanning, materiell og øvingsfelt. Flere av disse områdene er også omtalt i rapporten til de finske, norske og svenske forsvarssjefene.

Utgangspunktet for forslagene nedenfor er de store og stadig økende kostnadene forbundet med anskaffelse av moderne forsvarsteknologi. Denne utviklingen kan føre til at enkelte enheter blir så små at de kommer under en kritisk grense, og i en slik situasjon er det naturlig for små land å vurdere samarbeid om blant annet anskaffelser, vedlikehold, øvelser og utdanning.

Alternativet til slikt samarbeid kan bli en utvikling der små og mellomstore land mister evnen til å holde et eget, troverdig forsvar. Det kan gi et Europa der bare store land som Frankrike, Russland, Storbritannia og Tyskland har egne, moderne forsvar. Ingen av de nordiske landene vil de nærmeste 15–20 årene kunne opprettholde kvaliteten i sitt forsvar uten et nærmere nordisk samarbeid.

Etablering av en nordisk transport- og løftekapasitet

De nordiske landene bør samordne sin transport- og løftekapasitet, herunder bruk av transportfly, helikoptre og sjøtransport, både i Norden og i andre land. Målet er å etablere en felles kommandoenhet der nordiske land stiller elementer som inngår i en nordisk transportenhet.

Et nordisk samarbeid om transport vil føre til kostnadsbesparelser og en mer effektiv bruk av tilgjengelige ressurser. I tillegg vil et slikt samarbeid åpne for felles anskaffelser og felles forhandlinger om kjøp av transportkapasitet. Når de nordiske landene opptrer hver for seg i det sivile markedet, blir de små kunder med liten gjennomslagskraft. Står de sammen, vil de lettere kunne sikre seg rimeligere transporter.

I dag eksisterer det kun et begrenset nordisk samarbeid om bruk av transportressurser,

nærmere bestemt innenfor rammen av «Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support» (NORDCAPS). Finland, Norge og Sverige tar imidlertid del i arbeidet med å etablere en felles NATO/PfP-base for strategiske transportfly i Ungarn. Disse flyene skal kunne benyttes av deltakerlandene etter en spesiell fordelingsnøkkel. Her vil en nordisk samordning være nyttig. Det samme er tilfellet med NATOs ordning med innleide russiske og ukrainske Antonov-fly, der Norge og Sverige deltar.

En samordning om utvikling og bruk av nordisk transportkapasitet vil være viktig for forslagene om en innsatsenhet for militær og sivil stabilisering, en katastrofe-enhet og en amfibisk enhet (forslag 1, 8 og 12).

Etablering av en nordisk sanitetsenhet

I dag sliter de nordiske landene med å skaffe tilstrekkelig medisinsk personell til internasjonale operasjoner. Sanitet og evakueringskapasitet, herunder feltsykehus for stabiliserende kirurgi, er derfor et område der de nordiske landene bør styrke sitt samarbeid.

Det bør etableres en felles sanitetsenhet for å styrke de nordiske landenes evne til å gi utholdende sanitetsbidrag til internasjonale operasjoner. Enheten kan være basert enten på en rotasjonsordning der landene bemanner aktuelle feltsykehus og sykehus etter tur, eller på felles bemanning.

De nordiske landenes sanitetspersonell bør også trene og samøve i forbindelse med større øvelser. Dette vil ikke bare legge grunnlaget for et effektivt samarbeid i internasjonale operasjoner, men også bidra til å vedlikeholde og videreutvikle sanitetskompetansen i det enkelte nordiske land.

Etableringen av en nordisk sanitetsenhet vil være av betydning for forslagene om en innsatsenhet for militær og sivil stabilisering og en katastrofe-enhet (forslag 1 og 8).

Nordisk samarbeid om militær utdanning

I dag utdanner landene hver for seg befal og fagfolk på en rekke svært spesialiserte områder og på mange nivåer. Ofte er det et lite antall personer som utdannes, og utdanningen er både kostbar og kompetanseintensiv. Dette forsterkes ved utdanning som krever kostbart undervisningsmateriell, som simulatorutstyr.

Økt kvalitet er den primære begrunnelsen for å etablere felles utdanning. Innenfor flere områder er de nasjonale fagmiljøene små, og det kan være krevende å utvikle og vedlikeholde nødvendig undervisningskompetanse på alle områder. Felles kurs og utdanning vil føre til større kapasitet og flere ressurser på det enkelte området. Det vil også bidra til å sikre kontinuitet, forskning og utvikling.

Felles utdanning, særlig av befal, vil bidra til å fremme en felles militær forståelse og tenkning i Norden. I dag er den militære tenkningen i de nordiske landene naturlig nok preget av at landene har ulike historiske erfaringer.

I tillegg til felles militær utdanning bør de nordiske landene utarbeide felles kurs om sivil-militært samvirke. Dette vil være svært relevant for forslaget om en innsatsenhet for militær og sivil stabilisering (forslag 1).

De nordiske landene bør også utvikle et felles topplederkurs der om lag halvparten av deltakerne er militære offiserer og den andre halvparten sivile. Ved å bygge videre på og utvide lengden på dette kurset kan de nordiske landene også utvikle et utdanningstilbud på «defence/war college»-nivå, noe vi ikke har i Norden i dag.

Et nordisk samarbeid om militær utdanning er interessant for etableringen av en innsatsenhet for militær og sivil stabilisering og en amfibisk enhet (forslag 1 og 12).

Felles anskaffelse, vedlikehold og oppgradering av materiell

Anskaffelse, vedlikehold og oppgradering av materiell er en stor utgiftspost i alle lands forsvarsbudsjett. Det tilsier et nordisk samarbeid.

Alt i 1994 inngikk de nordiske landene en avtale om samarbeid om utvikling og anskaffelse av militært materiell og om fremme av forsvarsindustrielt samarbeid i Norden. Gjennom «Nordic Armaments Cooperation» (NORDAC) har de nordiske landene blant annet samarbeidet om anskaffelse av helikoptre, stormpanservogner, artillerilokaliseringsskannere og pansrede hjulgående personellkjøretøyer. Det er likevel potensial for et langt mer omfattende samarbeid.

På hærsiden er potensialet stort fordi Danmark, Finland, Norge og Sverige bruker likt materiell. Alle bruker for eksempel ulike modeller av den tyske stridsvognen Leopard 2, det svenske stridskjøretøyet CV-90 og det pansrede finske personellkjøretøyet Sisu Pasi. Et tettere samarbeid for å vedlikeholde og oppgradere dette materiellet vil gi stordriftsfordeler for alle. Det samme gjelder anskaffelse av nytt materiell siden de nordiske landene sammen vil stå sterkere i forhandlinger med produsenter.

Felles skyte- og øvingsfelt

Alle de nordiske landene har redusert, til dels drastisk, antallet skyte- og øvingsfelt de siste tiårene. Samtidig har størrelsen på de væpnede styrkene falt forholdsmessig raskere, slik at kostnadene ved å opprettholde de gjenværende feltene har økt sammenholdt med størrelsen på de nordiske landenes forsvar. I tillegg har behovet for å innføre blant annet avanserte simulatorer og annet kostbart utstyr for å gjøre treningen mer realistisk medført store kostnader for å oppgradere skyte- og øvingsfelt.

Det er derfor nødvendig å samarbeide om drift og bruk av skyte- og øvingsfelt. Ved å opprettholde eksempelvis ett istedenfor fire skyte- og øvingsfelt av en viss type vil vi kunne utnytte den nødvendige og kostbare teknologien og de personellressursene som må til for å drifte feltet, langt mer effektivt.

Forslag 12. En amfibisk enhet¹

Det etableres en nordisk amfibisk enhet med utgangspunkt i eksisterende enheter og dagens svensk-finske samarbeid. Enheten vil kunne settes inn i internasjonale operasjoner. På lengre sikt bør den utvikle en egen arktisk kompetanse.

De nordiske landene har lenge hatt som ambisjon å stille et felles bidrag til internasjonale militære operasjoner og flernasjonale beredskapsstyrker. I 1997 opprettet de nordiske forsvarsministrene NORDCAPS for å samordne sin innsats til fredsbevarende operasjoner. I 2008 stilte Finland, Norge og Sverige (sammen med Estland og Irland) styrker til EUs beredskapsordning gjennom «Nordic Battle Group». I tillegg deltar alle de nordiske landene i NATO-ledede operasjoner, først og fremst i ISAF-styrken i Afghanistan. Samarbeidet mellom de nordiske landene i ISAF har vært nyttig, men bør kunne videreutvikles med sikte på å utnytte de begrensede nordiske ressursene bedre.

De nordiske landene bør samarbeide om internasjonale militære operasjoner ved å stille felles bidrag på etterspurte områder der de nordiske landene har særlig kompetanse. Militære styrker spesialisert i operasjoner i kystnære og trange farvann er ett eksempel på en ressurs de nordiske landene rår over, og som etterspørres ute.

Hittil har de fleste internasjonale militære operasjoner i regi av FN funnet sted i innlandsområder. Men en stor del av verdens befolkning bor ved kysten, og det tilsier at en amfibisk enhet kan bli et viktig bidrag til ulike typer internasjonale operasjoner i tiden fremover. Dessuten føler mange land en sårbarhet i forbindelse med sjøbåren transport, særlig av energi. Her trengs det beskyttelse, og det samme vil være tilfellet ved piratvirksomhet i viktige skipsfartsårer.

Finland og Sverige har det siste tiåret utviklet et amfibiesamarbeid mellom 1. amfibieregiment i Sverige og «Nylands Brigad» i Finland. En nordisk amfibisk enhet vil bygge på dette samarbeidet samt andre eksisterende enheter og våpensystemer.

¹ Med «amfibisk enhet» menes her en militær enhet som kan gjennomføre oppklarings-, rekognoserings- og sikringsoppdrag i kystsonen. I fagmilitær terminologi brukes begrepet om enheter som har havgående kapasitet via et større moderfartøy som medbringer hurtiggående båter i en intern dokk, og som har egen ildkraft i form av tyngre våpen.

En nordisk amfibisk enhet vil være nyttig både med sikte på å dekke landenes egne behov og å gjøre de nordiske landene mer attraktive som samarbeidspartnere i internasjonale operasjoner.

For å gi enheten en arktisk kompetanse, vil den trenge nødvendig logistisk understøttelse på kjøp tilpasset arktiske forhold. Denne understøttelsen kan ivaretas av ett logistikkfartøy som kan være både kommandoplattform, transport- og forsyningsstøttefartøy og ilandsettingsplattform. Det er også mulig å løse disse funksjonene i en kombinasjon av flere typer fartøy.

Etablering av en nordisk amfibisk enhet vil være relevant for forslagene om en maritim innsatsenhet (forslag 4) og et nordisk samarbeid om arktiske spørsmål (forslag 6).

SOLIDARITETSERKLÆRING

FOTO: SCANPIX

Forslag 13. En nordisk solidaritetserklæring

Nordiske regjeringer bør utstede en gjensidig sikkerhetspolitisk solidaritetserklæring der de på en forpliktende måte klargjør hvordan de vil reagere dersom et nordisk land blir utsatt for et ytre angrep eller for utilbørlig press.

I denne rapporten har jeg skissert flere konkrete forslag som i hovedsak omfatter sivilt samarbeid. I tillegg har jeg lagt frem forslag der to eller flere nordiske land kan gå sammen om felles opplegg på forsvarssiden.

Under utviklingen av et nordisk forsvarssamarbeid kan vi nå et punkt der et eller flere nordiske land spesialisere seg på visse oppgaver og får ulike, men kompletterende roller. I det fellesskapet som da oppstår, vil landenes samlede forsvarsevne bli større enn summen av de enkelte lands bidrag. Samtidig kan det enkelte lands forsvarsevne isolert sett bli redusert.

Med en slik utvikling vil det oppstå et behov for å forankre fellesskapet i en formell, politisk sikkerhetsgaranti. Dersom de nordiske landene skal være avhengige av hverandre militært sett, må de også kunne stole på at de får tilgang til nødvendige militære midler om de skulle få behov for å forsvare seg.

Det kan gjøres ved at de nordiske regjeringene sammen utsteder en gjensidig sikkerhetspolitisk garantierklæring. Her kan landene på en forpliktende måte klargjøre hvordan de vil reagere dersom et nordisk land blir utsatt for et ytre angrep eller utilbørlig press.

En slik felleserklæring fra de nordiske regjeringene vil muliggjøre et langt tettere militært samarbeid enn det som er tilfellet i dag. Mitt utgangspunkt er at en erklæring må gis en form som gjør at den ikke kommer i konflikt med de forpliktelser de nordiske landene har påtatt seg gjennom FN, EU og NATO. Ved å muliggjøre et tett militært samarbeid vil erklæringen legge et viktig grunnlag for å styrke de nordiske landenes evne til å oppfylle sine forpliktelser og stille ressurser til disposisjon for disse organisasjonene.

Et slikt samarbeid vil komme i tillegg til, og ikke i stedet for, de nordiske landenes eksisterende utenriks- og sikkerhetspolitiske forankring.

Denne rapporten kan lastes ned fra www.regjeringen.no/ud,
eller fra hjemmesidene til de finske, islandske og svenske utenriksdepartementene.
Videoopptak fra pressekonferansen den 9. februar 2009
kan ses på de samme hjemmesidene.